

بایدها و نبایدهای دوران عقد

محبوبه ابوالحسنی*

مقدمه

دوران عقد، دوران ساختن زیربنای مهم‌ترین و محبوب‌ترین بنا در نزد خداوند متعال است. اهمیت و ارزش این بنا در اسلام تا جایی است که اگر کسی در جهت تحقق آن بکوشد، در حقیقت در جهت حفظ نیمی از ایمانش تلاش کرده است. در این نوشتار برآنیم تا به تعریف این دوران از نگاه اسلام و ضرورت آن پیش از تشکیل زندگی در زیر یک سقف بپردازیم و راهکارهایی برای شیرین سپری کردن این دوران ارائه دهیم.

تعریف دوران عقد

تعریف عقد از نظر اغلب مردم، تعریف مشخص و واحدی است. اگر چه برخی افراد در سال‌های اخیر، دوران عقد را با دوران نامزدی اشتباه گرفته‌اند، اما در نگاه اغلب مردم از لحظه خواندن خطبه عقد دختر و پسر که طبق حکم پروردگار مهربان به همسری شرعی یکدیگر در می‌آیند، دوران عقد

* دانش‌آموخته جامعه‌الزهرائیه و کارشناس روانشناسی.

آغاز می‌شود و هنگام ورود به زندگی مشترک مستقل و به قول معروف آغاز زندگی در زیر یک سقف، این دوران پایان می‌یابد.^۱

عقد ازدواج، یک پیمان سه‌گانه است که شامل عقد شرعی، عقد قانونی و عقد اجتماعی می‌شود. منظور از عقد شرعی، همان صیغه عقد دائم است که در شرع مشخص شده است. عقد قانونی نیز همان ثبت رسمی ازدواج و پذیرش تعهدات قانونی و حقوقی ازدواج است و منظور از عقد اجتماعی، حضور خویشان و دوستان و جمعی از مردم، در زمان عقد ازدواج است.^۲

راهکارهای مدیریت دوران عقد

یکی از اموری که در زندگی مشترک نقش حساسی دارد، دوران عقد است. انجام ماهرانه و درست وظایف مخصوص این دوران، می‌تواند در بالندگی، پرباری و استحکام دوران‌های بعد تأثیر عمیقی بگذارد. میان عامه مردم مشهور است که یک روز دوران نامزدی، بهتر از یک سال دوران بعد از عروسی است. اگر چه این سخن مبالغه‌آمیز است، اما بیانگر حقیقت مهمی است. در واقع دوران نامزدی (عقد) از جهت‌هایی مهم‌تر، شیرین‌تر، پربارتر، لذت‌بخش‌تر و سازنده‌تر از دوران پس از عقد است که می‌توان در این دوران، شالوده و پایه‌های زندگی آینده را بنا نهاد.^۳ این دوران از زندگی مشترک، ویژگی‌ها و حساسیت‌های مخصوص به خود را دارد و لازم است جوانان با کسب مهارت‌های صحیح و کارآمد در زمینه مدیریت دوران عقد، این روزها را به شیرینی سپری نمایند. مشکلات مختص این دوران را به

۱. مهدی عدالتیان؛ بهترین و بدترین دوران عقد؛ ص ۱۱.

۲. مهدی میر محمد صادقی؛ آموزش پیش از ازدواج؛ ص ۱۷۳.

۳. برای اطلاعات بیشتر ر.ک: علی اکبر مظاهری؛ جوانان و انتخاب همسر.

راحتی پشت سر بگذارند و با کمک یکدیگر، زیربنایی محکم برای زندگی مشترکشان بسازند.

دوران عقد بهترین فرصت برای کسب مهارت‌های زندگی است؛ زیرا فرد در این دوران با مسائل اقتصادی مربوط به تشکیل خانواده، تحمل و تفاهم، مدیریت استرس، ارتباط مؤثر با همسر و مسائلی دیگر روبه‌رو می‌شود که برخورد مدیریت فردی او را می‌طلبد. کسب مهارت‌های زندگی، به فرد کمک می‌کند تا از این مسائل و موضوعات به راحتی عبور کند.^۱ برخی از مهم‌ترین راهکارهای مدیریت دوران عقد عبارتند از:

۱. افزایش شناخت

یکی از مسائل مهمی که باید مورد توجه ویژه دختر و پسر قرار گیرد و در دوران عقد، تمام تلاش و همت خود را صرف آن کنند، افزایش شناخت نسبت به یکدیگر است. مرحله اول شناخت که شناخت کلی و هماهنگی فکری و اعتقادی است، باید در زمان خواستگاری و با تحقیق و گفتگو حاصل شود و بدون آن نباید وارد عقد محرمیت شد. از آنجا که دختر و پسر از دو خانواده مختلف، ازدواج کرده و مدت کوتاهی است که با یکدیگر آشنا شده‌اند، نکته‌های مبهم و نامشخص زیادی دارند که باید با سلیقه، رسم و رسوم و ویژگی‌های اخلاقی یکدیگر آشنا شوند. به دست آوردن این شناخت‌ها، سرمایه ارزشمندی برای آینده است.^۲

مرحله گزینش در دوران نامزدی، تکمیل‌کننده شناخت است. زوجین در پرتو این آشنایی نزدیک و کامل، خود را برای تفاهم و سازگاری در زندگی

۱. مهدی میر محمد صادقی؛ آموزش پیش از ازدواج؛ ص ۱۸۲.

۲. برای اطلاعات بیشتر ر.ک: مهدی عدالتیان؛ بهترین و بدترین دوران عقد.

مشترک آماده می‌کنند. در واقع آن شناخت برای انتخاب، و این شناخت برای تفاهم و سازگاری است.^۱ به عبارتی دوران عقد، دوران خاصی از زندگی هر فردی است که افزون بر شیرینی خاصی که دارد، می‌تواند بسیار استرس‌زا باشد. در این دوران زوجین در مرحله آشنایی با خلق و خوی و روحیات یکدیگرند و با وجود روابط محدودی که تحت نظر خانواده‌ها وجود دارد، باید با علاقه‌مندی‌های طرف مقابل بیشتر آشنا شوند. از همین رو دوران عقد را دوران شناخت می‌نامند.

۲. انس با یکدیگر

به طور طبیعی ارتباط با فردی که تازه با او آشنایی صورت می‌گیرد، برای انسان راحت نیست و مدتی زمان لازم است تا انس روحی حاصل شده و از بیگانگی خارج شوند. این موضوع در دختر و پسری که تازه به یکدیگر محرم شده‌اند، به ویژه دختر و پسری که تا این زمان ارتباطی با نامحرم نداشته‌اند، بیشتر به چشم می‌خورد. دوران عقد این فرصت را به آنها می‌دهد تا با یکدیگر مأنوس شده و با محبت‌ها و رفتارهای پر جاذبه، هر کدام در دل دیگری جایی به خود اختصاص دهد.

۳. کاهش تدریجی وابستگی‌ها

معمولاً دختر و پسر در دوران مجردی، شبانه‌روز خود را در کنار خانواده می‌گذرانند. بنابراین طبیعی است که جدایی و زندگی در فضای جدید و در کنار فردی دیگر، کمی برایشان سخت باشد؛ به ویژه در دخترها که این وابستگی رنگ بیشتری دارد. دوران عقد، فرصتی مناسب برای پی‌ریزی این استقلال است.

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک: علی اکبر مظاهری؛ *جوانان و انتخاب همسر*.

از طرف دیگر والدین دختر و پسر نیز برای عروسی عزیزانشان احتیاج به آمادگی دارند. دوران عقد، فرصت لازم را برای این آمادگی در اختیارشان می‌گذارد،^۱ تا به تدریج به جدایی از فرزندانشان عادت کنند و هم بتوانند مقدمات زندگی فرزندانشان را آماده سازند.

۴. تمرین مسئولیت

دوران عقد، فرصت خوبی برای دختر و پسر در کسب و پذیرش مسئولیت است. آنها در این دوران می‌توانند با نظارت و رهنمودهای والدین، برای شروع زندگی مشترک و برخورد با حوادث و مسائل زندگی آرام آرام آماده شوند.^۲ پیش‌بینی مشکلات احتمالی، بررسی راه‌های ممکن برای مواجهه و مقابله با آنها و تمرین برای افزایش توان تحمل و استقامت در برابر گرفتاری‌ها، از جمله روش‌های قابل اجرا در این زمینه است.^۳

۵. استفاده از فرصت برای اصلاح زوجین

اگر کسی صفت یا خصوصیتی را در نامزدش مشاهده کند که مورد پسندش نباشد و بخواهد آن را برطرف یا اصلاح کند و یا صفت و حالتی را در او ایجاد کند، بهترین دوران برای این اصلاح و تغییر و تربیت دوران عقد است؛ زیرا هنوز روابط طرفین عادی نشده است و نسبت به هم احترام و محبت خاصی قائلند. در نتیجه پذیرش، بیشتر و زمینه اصلاح و تغییر مساعدتر است.^۴

۱. همان.

۲. مهدی عدالتیان؛ بهترین و بدترین دوران عقد؛ ص ۱۲.

۳. جمعی از نویسندگان؛ همسران همراه: سیره خانوادگی همسران علما و بزرگان دین؛ ص ۴۸.

۴. برای مطالعه بیشتر ر.ک: علی اکبر مظاهری؛ جوانان و انتخاب همسر.

۶. ابراز محبت

دوران عقد، فرصت خوبی است تا زوجین با رفتار، گفتار و اظهار محبت‌های خود در جهت افزایش محبت تلاش نمایند و ارتباط و انس خود را افزایش دهند. امام صادق علیه السلام فرموده است: «إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلًا فَأَحْبِرْهُ بِذَلِكَ فَإِنَّهُ أَتْبَتْ لِلْمَوَدَّةِ بَيْنَكُمَا»^۱ هر گاه کسی را دوست داشتی، او را بدان آگاه ساز؛ زیرا این کار دوستی را در میان شما استوار می‌سازد.

به اعتقاد روان‌شناسان بعضی از جملات به علت قوی بودن حافظه بلند مدت خانم‌ها، از ذهنشان پاک نمی‌شود و بهتر است همسران در تمام لحظات زندگی‌شان از جملات محبت‌آمیز استفاده کنند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با اشاره به این موضوع فرموده است: «این سخن مرد که به همسرش می‌گوید: دوستت دارم، هرگز از قلب او خارج نمی‌شود».^۲ این موضوع در مورد مردان نیز صادق است. در حالات عارف واصل، مرحوم آیه‌الله آقاسید محمدحسن الهی رحمته الله که برادر مرحوم علامه طباطبایی رحمته الله بود، آمده است که وقتی به خانه می‌آمد، اگر می‌دید که همسرش کنار پنجره ایستاده و او را نگاه می‌کند، با خوشحالی زایدالوصفی به سوی همسر خود می‌آمد و به او می‌گفت: «همین که تو بلند می‌شوی و از پنجره نگاه می‌کنی، همه چیز یادم می‌رود و تمام غم و غصه‌ها می‌ماند دم در».^۳

یکی دیگر از راه‌های ابراز محبت در این دوران عقد، دادن هدیه به یکدیگر است. امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرموده است: «الْهَدِيَّةُ تَجْلِبُ الْمَحَبَّةَ»^۴ هدیه دادن،

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ اصول کافی؛ ج ۲، ص ۶۴۴.

۲. ملا محسن فیض کاشانی؛ الشافی فی العقائد و الاخلاق و الاحکام؛ ج ۲، ص ۱۳۸.

۳. جعفر صالحان؛ سلوک با همسر؛ ص ۶۴.

۴. حسین نوری؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۳؛ ص ۲۰۷.

جلب محبت می‌کند». از نکات مهم در هدیه دادن، محترم شمردن سلیقه و نیاز طرف مقابل است تا او بیشتر دلشاد گردد. البته باید توجه داشت که هدایا نباید تنها دارای جنبه مادی باشند؛ زیرا تهیه هدایای گران‌قیمت جز آنکه سطح توقع طرف مقابل را بالا می‌برد، خاصیت دیگری ندارد.

۷. گفتمان آینده‌سازی

یکی از فرصت‌هایی که در این دوران باید آن را غنیمت شمرد، فرصت گفتگوست. در دوران عقد، دختر و پسر می‌توانند با گفتگو، به برنامه‌ریزی و تعیین هدف‌ها و راهکارهای رسیدن به آن پردازند و با قول و قرارهای سازنده، به یکدیگر متعهد شوند که با افراد صالح و سالم رفت و آمد کنند و حرمت یکدیگر را نشکنند. برای ارزش‌های اساسی زندگی اهمیت قائل شوند و خواست خدا را سرلوحه زندگی‌شان قرار دهند. همچنین باید سعی کنند از طریق گفتمان، روحیات، خواسته‌ها و نقاط ضعف و قوت یکدیگر را بشناسند.

۸. آراستگی ظاهری

از نکات مهم در روابط زوجین در دوران عقد، رعایت وضع ظاهر است. خداوند زن را به گونه‌ای آفریده که در پی اظهار زیبایی است و مرد را به گونه‌ای آفریده که خریدار این زیبایی است و این امر یکی از عوامل تحکیم روابط میان زوجین است. دختری که در این دوران قبل از قرار ملاقات با همسرش، استحمام نموده و با لباسی تمیز و معطر به استقبال همسرش برود، قطعاً می‌تواند در دل او جا باز کند و او را عاشق خود کند. اگر پسر نیز در هنگام ملاقات با همسرش آراسته و خوشبو باشد، بدون شک رضایت همسرش را جلب خواهد کرد. رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده است: «لَوْلَا أَنَّ الْمَرْأَةَ

تَصَّحَّ لَزَوْجِهَا لَصَلَّتْ عِنْدَهُ: ^۱ اگر زن خود را برای شوهرش نمی ساخت، بی گمان در دل او جا نمی گرفت».

حجت الاسلام محمدی ری شهری می گوید:

«امام خمینی علیه السلام در عقد دختر خواهرم، او را نصیحت کرد و فرمود: تو

جوری منزل را آماده کن و در منزل مهیا باش که شوهرت وقتی یادتش

می آید که می خواهد بیاید منزل با شوق و ذوق بیاید. طوری نباشد که با

اکراه بیاید».^۲

۹. انتظارات معقول و منطقی

یکی از آفت های بزرگ دوران عقد، مقایسه همسر با دیگران و مقایسه خانواده او با دیگران و یا مقایسه برنامه های عقد و خرید و هدایاست. برای مثال زوجین سبک و چگونگی مراسم خود را با اطرافیان و دوستان مقایسه می کنند و یا در خریده ها و هدایای مخصوص این دوران، چشم و هم چشمی می کنند. چنین مسئله ای نه تنها سبب ایجاد دلخوری و کدورت میان طرفین و خانواده ها می شود؛ بلکه گاه سبب تیره شدن روابط پس از ازدواج نیز می شود. بنابراین باید از این مسئله دوری کرد و با مقایسه های بی جا، طرف مقابل را نرنجاند. اگرچه توقع و انتظار از همسر امری طبیعی است، اما اگر این انتظار و توقع از حد بگذرد، مسئله ساز خواهد شد.

۱۰. رعایت حقوق والدین

اگر چه عشق و علاقه دوران عقد بسیار ارزشمند است، اما دختر و پسر باید توجه کنند نباید از رعایت حقوق والدین غافل شوند. برای مثال پسری که از

۱. محمد محمدی ری شهری؛ تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث؛ ص ۳۸۷.

۲. غلامعلی رجایی؛ برداشت هایی از سیره امام خمینی علیه السلام؛ ج ۱، ص ۵۴.

قبل در کارهای مربوط به بیرون از خانه، کمک حال پدرش بوده است؛ اکنون نباید از پدرش غافل شود. همچنین دختری که در گذشته در کارهای منزل به مادرش کمک می‌کرده است، نباید اکنون کنار داماد مانند مهمان بنشیند و کاری انجام ندهد.

دوران عقد، دورانی است که فرد در حال گذار از خانواده اصلی به خانواده جدید است. در این دوران احتمال بروز مسائل و مشکلاتی میان عروس و داماد و خانواده‌ها وجود دارد؛ زیرا جایگاه و موقعیت فرد در حال تغییر است و توجه بیشتر به همسر و خانواده او، ممکن است اعضای خانواده اصلی را ناراحت کند و این تصور در آنها به وجود بیاید که ازدواج سبب از دست دادن یک عضو قدیمی و دوست‌داشتنی شده است. از همین روی واکنش عروس و داماد به این احساسات، می‌تواند حساسیت اعضای اصلی خانواده را کاهش یا افزایش دهد.^۱

دوران عقد، شروع جدی تعامل با خانواده همسر است. خرید عقد، رفت و آمد با خانواده همسر، پذیرش خانواده همسر، احترام اعضای خانواده به عروس یا داماد و احترام به خانواده آنها، دید و بازدید خانواده‌ها و ... از اهمیت زیادی برخوردار است. بی‌تجربگی در برخورد با خانواده همسر، می‌تواند عروس یا داماد را با مشکلات بسیاری روبه‌رو سازد.^۲

۱۱. اعتدال در زندگی

دختر و پسر در دوران عقد، کم‌تجربه و تازه‌کار هستند. این موضوع سبب بروز مشکلات متعددی می‌شود. یکی از آفات این بی‌تجربگی، افراط و تفریط در رفتار است. برای مثال باید در میزان رفت و آمدها حد اعتدال را

۱. مهدی میر محمد صادقی؛ آموزش پیش از ازدواج؛ ص ۱۸۸.

۲. همان، ص ۱۷۸.

رعایت کنند؛ نه آنقدر کم بروند که خانواده همسر گمان کنند پشیمان شده است و نه آنقدر زیاد رفت و آمد کنند که برای آنها خسته کننده باشد. نه آنقدر کم هدیه تهیه شود که به صفت بخل متصف شوند و نه آنقدر زیاد هدیه بدهند که خانواده طرف مقابل فکر کنند روی گنج خوابیده است.

رابطه دختر و پسر و خانواده هایشان در این دوران، باید گرم و صمیمی باشد؛ اما نباید به افراط و زیاده روی کشیده شود؛ چرا که اعتدال در هر کاری پسندیده است و افراط ناپسند. رفت و آمد زیاد، سبب خستگی دو طرف و لطمه خوردن به محبت ها می شود. به این نکته باید توجه کرد که در این رفت و آمدها، نباید هیچ گونه تحمیل و تکلفی به وجود آید و هیچ کدام نباید دارای توقع پذیری مفصل و سفره رنگین و هدیه های گران قیمت باشد و زوجین در هر حالی باید رعایت حال یکدیگر را بکنند.^۱

به دیدار مردم شدن عیب نیست ولیکن نه چندان که گویند بس

۱۲. رازداری

خداوند زن و شوهر را همچون لباسی برای یکدیگر معرفی کرده و می فرماید: «هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ».^۲ امام باقر علیه السلام نیز فرموده است: «مَا أَفَادَ عَبْدٌ عَبْدًا خَيْرًا مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ، إِذَا رَأَاهَا سَرَّتُهُ، وَإِذَا غَابَ عَنْهَا حَفِظَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَ مَالِهِ»^۳ بنده مؤمن، هیچ بهره ای نبرده که بهتر از همسر خوب و شایسته ای باشد که هنگام حضور شوهر، مایه خوشحالی او و در غیاب شوهر، نگهدار ناموس و مال او باشد.

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک: علی اکبر مظاهری؛ *جوانان و انتخاب همسر*.

۲. بقره: ۱۸۷.

۳. عبدالله بن جعفر حمیری؛ *تقرب الاسناد*؛ ص ۲۰.

در دوران عقد گاهی مسائل و کدورت‌هایی پیش می‌آید که اگر قرار باشد سریع به دیگران گفته شود، افزون بر لطمه زدن به آبروی فرد، حل آن را با مشکلات بسیاری روبه‌رو می‌کند و با وجود حل آن مشکل، ذهنیت بدی از طرف مقابل برای دیگران ساخته شده است. بنابراین رازداری در این دوران، از نکات مهم و طلایی است که رعایت آن ضروری می‌باشد. خانمی می‌گفت:

برای اولین بار بود که با همسرم به بیرون از منزل می‌رفتیم. من از او خواستم مرا به جای دیدنی خاصی که سخت علاقه داشتم ببرد. او گفت جای دیگری را انتخاب کن که هزینه‌اش کمتر باشد و من جای دیگری را انتخاب کردم. اما وقتی به خانه برگشتیم، بلافاصله اعضای خانواده از من پرسیدند که کجا رفتید و پسر چطوری بود؟ من هم برای آنها عین واقعه را نقل کردم. آنان گفتند پس معلوم می‌شود که خسیس است. اگر خسیس نبود، لااقل برای اولین بار باید خواسته‌ات را اجابت می‌کرد. تصور خانواده درباره او این‌گونه شکل گرفت و رفتارهای بعدی او همیشه از این زاویه، تجزیه و تحلیل می‌شد. خودم هم از این موضوع ناراحت شده بودم تا اینکه دفعه بعد مرا به همان محل مورد نظرم برد و گفت: راستی دلم می‌خواست دفعه قبل تو را به اینجا بیاورم، ولی موقعی که لباس‌هایم را تعویض می‌کردم، یادم رفت پولی را که برای گردش در جیب پیراهنم گذاشته بودم، بردارم. به همین جهت نتوانستم تو را به جای دلخواهت ببرم. بعدها هم که شوهرم را به خوبی شناختم، دیدم نه تنها خسیس نیست؛ بلکه دارای ملکه سخاوت نیز می‌باشد. متأسفانه خانواده‌ام بر اساس همان گزارش اولیه، او را خسیس می‌دانند و تا کنون هر چه تلاش کرده‌ام،

این تصور غلط اصلاح نشده است. ای کاش کمی صبر کرده و تا این حد عجله نکرده بودم.^۱

۱۳. پرهیز از رابطه کامل جنسی

یکی از اهداف مهم ازدواج، ارضای نیازها و غرایز طبیعی بشر از راه صحیح و بدون گناه است. تحقق این هدف، مراحل و مراتبی دارد که در دوران عقد، موارد متعددی از آن تأمین شده است و زوجین از بودن در کنار هم لذت می‌برند. پیشنهاد می‌شود ارتباط کامل جنسی به زمان رسمی شروع زندگی در زیر یک سقف موکوله و در دوران عقد از آن پرهیز شود؛ زیرا اگر چه این عمل برای دختر و پسری که همسر قانونی و شرعی یکدیگر هستند، گناه و جرم نیست؛ اما ضررها و معایبی همچون بارداری و کم شدن علاقه به زندگی مشترک دارد که برای پیشگیری از آسیب آن، توصیه می‌شود از این برنامه خودداری شود.

۱. جمعی از نویسندگان؛ همسران همراه: سیره خانوادگی همسران علما و بزرگان دین؛